

Conclusions del *Llibre Blanc*: *L'educació en l'entorn audiovisual*

A finals del 2003, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) feia la presentació del ***Llibre Blanc: L'educació en l'entorn audiovisual***. A l'acte públic es feia saber que l'objectiu de l'obra era potenciar una de les tasques primordials assignades al Consell: la de l'atenció i la protecció dels infants i dels adolescents.

El mateix Consell ho indicava clarament en la Introducció de l'obra: "El present *Llibre Blanc* sorgeix de la convicció que per aconseguir un entorn audiovisual conseqüent amb els valors ètics i educatius d'una societat democràticament avançada, cal actuar en tres dimensions complementàries:

- La protecció de la infància i la joventut
- La política audiovisual en relació amb infants i joves
- La política educativa."

Aquesta voluntat integradora del *Llibre Blanc* es posa de manifest en el procés mateix d'elaboració de l'obra. Només es va començar a redactar el llibre després d'haver escoltat les inquietuds, els interrogants i les preocupacions de les persones, dels col·lectius i de les institucions que, d'una manera o d'una altra, es relacionen amb l'educació, els mitjans audiovisuals i la infància i la joventut: des dels col·lectius de pares i mares de família fins als professionals dels mitjans de comunicació, passant pels professionals de l'ensenyament i pels juristes.

A partir d'aquestes premisses, el *Llibre Blanc* queda estructurat en tres parts o blocs:

- Una aproximació conceptual, en la qual s'analitza l'entorn mediàtic en relació amb la infància i la joventut, incidint fonamentalment en els continguts favorables i de risc per a aquest tipus de públic.
- Una presentació dels problemes que planteja la relació entre mitjans i infància i joventut, problemes vinculats al consum infantil i juvenil de mitjans, la llar i la família, a la

indústria mediàtica i l'oferta de programes i a la relació entre educadors i mitjans.

- Un conjunt de conclusions i propostes.

A continuació, reproduïm aquest tercer bloc del *Llibre Blanc*, dedicat a conclusions i propostes. Hi ha vint conclusions, que es desprenen de les anàlisis que s'han fet prèviament. Les propostes, per la seva banda, s'estructuren al voltant de cinc grans eixos: el del coneixement i la investigació; el de la informació, la formació i l'educació; el de la producció i la difusió; el de la participació, i el de la regulació i l'autoregulació.

A cada eix hi ha una justificació i uns objectius, una presentació dels camps prioritaris, una proposta de línies d'acció i una indicació d'iniciatives concretes.

Si en aquesta publicació es reproduïen les conclusions del *Llibre Blanc: L'educació en l'entorn audiovisual* és perquè, des de l'autoritat jurídica i moral que emana del Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC), el *Llibre Blanc* és el marc, local i pragmàtic, per a la problemàtica de l'educació en comunicació audiovisual.

Conclusions i propostes del *Llibre Blanc*: *L'educació en l'entorn audiovisual*

1. Els mitjans audiovisuals construeixen una mena de *medi ambient* constant en la vida dels nens i els joves. Són un factor innegable de la socialització i també de l'educació o formació de la infància.
2. L'entorn audiovisual no és un fet natural, sinó el producte d'unes pràctiques, institucions i rutines humanes i socials. Per tant, és transformable i ofereix la possibilitat d'imaginar polítiques de comunicació amb l'objectiu d'adequar-lo a les necessitats i valors socials.
3. Ha de ser possible aconseguir que els valors de la indústria i del mercat audiovisual no contradiguin els valors del civisme i de la societat democràtica. Especialment, la televisió pública, que sota cap concepte pot inhibir-se de l'obligació estatutària d'emparar, sostenir i finançar continguts lligats amb aquests valors.
4. La tasca ha de començar per una responsabilitat compartida, fruit del diàleg entre les parts implicades: la indústria i els operadors, l'Administració i les institucions polítiques, els educadors, les famílies i la infància i el jovent.
5. Alguns dels continguts audiovisuals són caracteritzables com a continguts *de risc* perquè suposen un perill potencial que pot o no tenir conseqüències directes o indirectes en la formació dels telespectadors i telespectadores.
6. El consum mediàtic creixent i abusiu, juntament amb la manca de formació de les persones, predisposen que l'impacte dels continguts *de risc* influeixi negativament en la població infantil, sobretot en aquella que és socioculturalment més vulnerable.
7. No tots els nens i joves viuen en contextos que assegurin una compensació adequada del potencial dels mitjans de comunicació, és a dir, un context familiar atent o una actitud familiar crítica.
8. El consum infantil de televisió és extens i intens, generalment sense control familiar. És un consum no tan sols de programes pensats per a la infància, sinó de programes generalistes d'adults.
9. Encara que es considera que les famílies tenen una gran responsabilitat en el consum infantil de televisió, és evident que no podran assumir-la si els falta informació i, en especial, si el sistema mediàtic no es fa al seu torn responsable de la tasca de protecció de la infància.
10. L'ajut a les famílies, o la responsabilitat compartida, implica un esforç continuat d'informació sobre els continguts televisius i de vigilància sobre els continguts que s'emeten en les franges horàries infantils. Caldria no desaprofitar les associacions i els moviments socials implicats en l'entorn audiovisual.
11. Per a la indústria audiovisual, els nens i nenes són uns consumidors especialment llaminers i fàcils de manipular, la qual cosa es posa en relleu en les campanyes mediàtiques i publicitàries que acompanyen la programació televisiva en general.
12. Tanmateix, i paradoxalment, hi ha poca programació específica per a la infància i la que hi ha tendeix a ser substituïda per programes per a adults. La televisió catalana és una excepció en el conjunt de les televisions de l'Estat espanyol, ja que disposa d'un canal dedicat exclusivament a infància i jovent. Però aquesta iniciativa necessita més reconeixement i suport pressupostari.
13. La tradició en la programació infantil a Catalunya hauria de recuperar la vitalitat que tingué en altres moments i cal impulsar-la políticament i pressupostàriament.
14. La producció d'animació a Catalunya no rep el suport suficient, a pesar d'haver aconseguit un reconeixement internacional molt notable. Només el 6% de l'animació televisiva espanyola que s'emet és de producció pròpia (el 75% de la qual és catalana). L'escassa atenció a la producció pròpia, en general, i en particular la que s'adreça a la infància no es correspon amb la voluntat de mantenir una identitat cultural específica.
15. La producció audiovisual i multimèdia pròpiament

educativa és gairebé inexistent. La inversió privada o pública és molt escassa i resta molt per fer per tal d'adaptar aquest sector a l'ensenyament en el seu conjunt (continguts curriculars i professorat) i a l'ús de les noves tecnologies. La inversió en continguts educatius a internet també és molt baixa. És alarmant, també, l'absència d'investigació sobre educació i el nou entorn audiovisual.

16. No hi ha, en l'actualitat, un canal públic pròpiament educatiu. Només algunes franges d'algunes televisions públiques estatals o autonòmiques ofereixen programes de suport a les escoles. El balanç és molt deficient si es compara amb la majoria de països occidentals.

17. S'observa un divorci entre la televisió i l'escola resumible en els punts següents:

- Els valors que ha de transmetre l'educació no són els que apareixen i es fomenten a través de la televisió.
- La inèrcia de la pedagogia tradicional no subministra mètodes adequats al nou entorn audiovisual.
- El consum il·limitat de televisió inevitablement deixarà poc temps per a l'estudi o per al descans nocturn.

18. La superació d'aquest divorci hauria de tenir en compte una bona educació en comunicació audiovisual; s'entén per *educació audiovisual* el plantejament de dos objectius inseparables:

- Ensenyar als nens i nenes a comprendre i a expressar-se en el llenguatge audiovisual.
- Formar-los per tal que sàpiguen dialogar críticament amb la realitat audiovisual i dosificar-la racionalment.

19. És urgent un esforç i una implicació major de l'Administració per tal que l'educació en comunicació audiovisual, tant des de l'aspecte purament tecnològic com des de la formació en la lectura dels mitjans, arribi a les escoles d'una manera menys voluntarista. Cal potenciar la introducció d'un currículum oficial d'educació en comunicació.

20. És imprescindible que la investigació en educació i mitjans es potenciï i es coordini. Som molt lluny de poder comptar amb els indicadors empírics que assegurarien un bon coneixement del camp d'estudi.

Eix 1. Coneixement i investigació

Justificació i objectius

- **Justificació:** El coneixement de la nostra comunitat sobre l'entorn audiovisual i l'educació i sobre els efectes dels mitjans en nens i joves és escàs, a més de fragmentari. No es perceben símptomes d'un canvi de tendència d'aquesta situació. Cosa que fa que els temors i les esperances, les alarmes i les crides a la tranquil·litat en aquests afers es fonamentin, sobretot, en referències internacionals o en voluntarismes de tot tipus abans que en estudis específics i en un coneixement sistemàtic de la matèria.
- **Objectius:** Cal estimular l'observació, l'estudi sistemàtic i la investigació sobre el tema si es vol prendre consciència de la realitat i, en conseqüència, es volen potenciar estratègies d'acció factibles. En aquesta tasca han de col·laborar-hi les institucions educatives i governamentals i la societat civil. Es tracta d'estimular un coneixement sistemàtic, pertinent i actualitzat sobre els problemes, els riscos i les oportunitats que presenten els mitjans de comunicació i les noves tecnologies en relació amb l'educació. I sobretot, canviar la tendència actual regida per la ignorància i la foscor.

Camps prioritaris

- Usos educatius dels mitjans de comunicació.
- Internet, nous mitjans i educació.
- Continguts *de risc* per a la infància: violents, pornogràfics i consumistes.
- Estratègies eficaces de protecció a la infància i el jovent.
- Videojocs, nens i joves.
- Producció audiovisual per a l'educació formal i informal.

Línies d'acció

- Potenciar la creació d'observatoris permanents sobre els diferents camps que afecten aquest tema, mitjançant una línia de col·laboració transversal entre diverses institucions i col·lectius.
- Promoure investigacions i experiències aplicades al tema.
- Estimular que els operadors siguin responsables sobre el tema i actuïn en conseqüència.

Iniciatives concretes

- Elaboració per part del CAC d'un informe periòdic sobre la matèria que inclogui recomanacions concretes.
- Potenciació per part del CAC d'un seminari permanent que contribueixi a posar en comú les preocupacions d'investigadors, docents, indústria i operadors.
- Fomentar els estudis en infància i audiovisual, així com en educació audiovisual a partir de plans estratègics d'investigació.
- Sol·licitar de les televisions públiques i privades un informe anual sobre el compliment del mandat derivat de la protecció a la infància.
- Balanç de l'aplicació de la Instrucció sobre senyalització elaborada pel CAC.
- Creació d'un observatori per estudiar els hàbits i les preferències de consum de menors i joves de les *noves pantalles*, juntament amb el Departament de Joventut i l'Institut d'Infància i Món Urbà.

Eix 2. Informació, formació i educació

Justificació i objectius

- **Justificació:** La informació sobre els efectes dels mitjans i sobre les virtualitats dels programes infantils, educatius i juvenils és gairebé inexistent. Els pares, tutors i usuaris en general no saben gairebé res del tema. Els professors i formadors, en general, es troben incòmodes en relació amb aquest aspecte, però la formació professional és molt escassa. A grans trets, l'educació en comunicació, generalment, no arriba a la consideració que es mereix. La qual cosa agreuja la situació d'ignorància i obscurantisme existent.
- **Objectius:** Potenciar la informació, estimular la formació i consolidar una estratègia d'educació en mitjans adequada. Es tracta de donar una oportunitat a la creació i consolidació de noves fonts d'informació i consulta sobre el tema, i d'oferir una formació adient a professionals dels mitjans i de l'educació i, finalment, potenciar en totes les àrees del sistema educatiu una estratègia correcta d'educació en comunicació.

Camps prioritaris

- L'educació en comunicació.
- La informació pública.
- La formació de formadors.
- La formació de professionals de la comunicació.

Línies d'acció

- Regular la informació dels mitjans sobre la matèria.
- Estimular la creació d'un flux d'informació suficient adreçada a institucions, tutors, pares, mares i usuaris.
- Estimular la creació d'estratègies d'educació en mitjans en l'ensenyament reglat.
- Creació de centres de recursos sobre educació en mitjans.
- Difusió de programes d'educació mediàtica i anàlisi de la imatge.

Iniciatives concretes

- Estímul a la creació de programes especialitzats de formació en entorn audiovisual i educació per a professionals dels mitjans.
- Sol·licitud a les institucions educatives d'un programa reglat i actualitzat d'educació en mitjans i el seu corresponent pla de formació de formadors.
- Regulació de les responsabilitats dels mitjans públics en matèria d'educació en mitjans.
- Llançament de campanyes informatives als pares i usuaris, i de programes formatius per a adults.
- Avaluació periòdica de l'eficàcia dels materials sobre educació en mitjans.

Eix 3. Producció i difusió

Justificació i objectius

- **Justificació:** La crisi de les televisions públiques i la manca d'incentius comercials han fet disminuir la producció de programes per a nens i joves i educatius en general. D'aquesta manera, les emissions que hi ha actualment sobre la matèria es converteixen en espais *contenedor* que difonen produccions internacionals que cerquen, gairebé exclusivament, augmentar l'audiència. A més, les programacions infantils i educatives se situen en franges marginals de l'emissió, sovint incompatibles amb els hàbits del públic a qui van destinades. Això perjudica tant la societat en general com el sector industrial especialitzat.
- **Objectius:** Estimular la producció de programes infantils, juvenils i educatius, i assegurar una alternativa real i efectiva d'aquests programes infantils en les franges significatives de l'horari d'emissió. D'altra banda, es pretén incentivar la indústria multimèdia destinada a infància, jovent i educació.

Camps prioritaris

- Programes i multimèdia educatius destinats especialment a nens i joves.
- Noves possibilitats tecnològiques en el desenvolupament de noves produccions.
- Continguts *de risc* i horaris d'emissió.

Línies d'acció

- La producció i difusió de programes i multimèdia educatius destinats especialment a la infància i la joventut.
- Aprofitar les noves possibilitats tecnològiques en el desenvolupament de noves produccions.
- Suport a la indústria dedicada a aquest camp, sobretot la d'animació i multimèdia.

Iniciatives concretes

- Consolidació en les televisions públiques i privades de franges de programació infantil i educativa en horaris adequats.
- Creació de nous canals infantils i educatius.
- Potenciar la combinació d'entreteniment i educació (per exemple, a través de l'emissió dels dibuixos animats en versió original).
- Fixar els criteris que permetin excloure els continguts de risc en horaris de previsible accés dels nens a les emissions.
- Fixar criteris sobre les obligacions d'inversió dels mitjans públics.
- Crear comissions especialitzades per a la interlocució amb les cadenes.
- Augmentar la proporció de programes subtítulats per a sords o persones amb deficiències auditives en les franges d'horari protegit.

Eix 4. Participació

Justificació i objectius

- **Justificació:** El desconeixement dels drets en matèria de menors i mitjans de comunicació, la manca d'una educació sistemàtica i l'oblit dels mitjans públics i privats pel que fa a programes educatius, infantils i juvenils, creen un clima de d'entesa mínima i participació escassa. Tanmateix, cap mesura reguladora i cap iniciativa d'estímul, incentivació o promoció no arrelaran si no es fa en el marc d'una participació activa de la societat envers aquests temes.
- **Objectius:** Es tracta, per tant, de potenciar la consciència de la necessitat de participació i de crear les línies adients perquè els ciutadans i ciutadanes puguin intervenir debatent, opinant i cooperant en les matèries que els afecten. Per aconseguir-ho, és imprescindible que el debat sobre l'audiovisual s'incorpori a l'agenda política i es converteixi en un tema de reflexió pública.

Camps prioritaris

- Opinió pública i col·lectius ciutadans i mitjans de comunicació.
- Institucions polítiques i educatives.
- Educadors i formadors.
- Televisions locals.

Línies d'acció

- Cooperació entre les diverses institucions mediàtiques, educatives i culturals.
- Creació de fòrums ciutadans de participació.
- Creació de plataformes de relació educadors-mitjans.
- Iniciatives de cooperació per produir i realitzar projectes conjunts.
- Millora de les condicions d'accés de nens, joves i educadors als mitjans.

Iniciatives concretes

- Creació de consells educatius en els mitjans públics.
- Redacció de la carta ciutadana de drets davant els mitjans.
- Potenciació de l'Oficina de Defensa de l'Audiència (CAC) a l'escola.
- Estudiar la possible vinculació de les televisions locals amb el sistema educatiu.

Eix 5. Regulació i autoregulació

Justificació i objectius

- **Justificació:** El sistema mediàtic per a adults no pot resoldre les necessitats de tutela i protecció que requereix la infància. En aquest sentit, les regulacions generals no poden satisfer les exigències pròpies de la sensibilitat infantil.
- **Objectius:** Per aquest motiu, cal establir regulacions específiques que defineixin, d'una manera consensuada i participativa, els deures dels mitjans i els educadors en relació amb els menors i, en general, amb l'univers educatiu.

Camps prioritaris

- Considerar l'adequació de l'horari protegit a la realitat familiar.
- Emissions de continguts violents i pornogràfics.
- Regulació davant la publicitat i la propaganda en horari protegit.
- Regulació dels objectius de producció dels mitjans públics.
- Establiment de procediments especials de supervisió i actuació en matèria de continguts perjudicials per als menors.
- Establiment d'estàndards de producció.
- Regulació de la presència de nens i nenes als mitjans.

Línies d'acció

- Acord amb les televisions per fixar els seus compromisos en relació amb l'audiència infantil.
- Consens ciutadà sobre els continguts *de risc* i continguts valuosos.
- Regulació dels horaris d'emissió en relació amb els continguts de risc per a nens i joves.

Iniciatives concretes

- Instar les televisions a ampliar la franja d'horari protegit.
- Revisió periòdica de la regulació sobre senyalització i avaluació dels efectes.
- Elaborar un codi d'autoregulació sobre continguts *de risc* o una carta de qualitat sobre programació infantil.
- Regulació de l'esforç inversor en aquesta matèria dels mitjans públics.
- Estudiar normes més restrictives per a la publicitat adreçada als menors.